

PROBLEMS OF CRIMINAL-LEGAL PROCEDURE OF CRIMES IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION

Murtazayev Ulugbek Dusmurodovich

Organization: Sharof Rashidov Samarkand State University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19590546>

ARTICLE INFO

Received: 08th April 2026

Accepted: 14th April 2026

Online: 15th April 2026

KEYWORDS

Intellectual property, copyright, criminal law protection, Article 149 of the Criminal Code, No. ORQ-1080, counterfeit products, digital offenses, artificial intelligence, TRIPS Agreement, WIPO.

ABSTRACT

This article analyzes the theoretical and practical aspects of criminal-legal protection of intellectual property rights in the Republic of Uzbekistan. Criminal-legal mechanisms are considered based on significant amendments made to the Criminal Code by Law No. ZRQ-1080 of August 8, 2025 (new edition of Article 149, addition of Articles 149¹, 149² and 149³). The article provides an in-depth analysis of gaps in the legislation, new threats in the era of digital environment and artificial intelligence (AI), practical ineffectiveness of liability, institutional weaknesses of law enforcement agencies, difficulties in proving the amount of damage, and problems of international cooperation. As a result of the research, comprehensive proposals have been developed to eliminate the problems, which will serve to increase the innovative development and investment attractiveness of the country.

INTELLEKTUAL MULKNI MUHOFAZA QILISH SOHASIDAGI JINOYATLARNING JINOYAT-HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MUAMMOLARI

Murtazayev Ulug'bek Dusmurodovich

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19590546>

ARTICLE INFO

Received: 08th April 2026

Accepted: 14th April 2026

Online: 15th April 2026

KEYWORDS

Intellectual mulk, mualliflik huquqi, jinoyat-huquqiy himoya, Jinoyat kodeksi 149-modda, O'RQ-1080-son, kontrafakt mahsulotlar, raqamli huquqbuzarliklar, sun'iy

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida intellektual mulk huquqlarini jinoyat-huquqiy himoya qilishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil etiladi. 2025-yil 8-avgustdagi O'RQ-1080-sonli Qonun bilan Jinoyat kodeksiga kiritilgan muhim o'zgartirishlar (149-moddaning yangi tahriri, 149¹, 149² va 149³-moddalar qo'shilishi) asosida jinoyat-huquqiy mexanizmlar ko'rib chiqiladi. Maqolada qonunchilikdagi bo'shliqlar, raqamli muhit va sun'iy intellekt (SI) davridagi yangi tahdidlar, javobgarlikning amaliy samarasizligi, huquqni muhofaza qilish organlarining institutsional zaifliklari, zarar miqdorini isbotlash qiyinchiliklari va xalqaro hamkorlik muammolari

intellekt, TRIPS bitimi, BIMT.

chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqot natijasida muammolarni bartaraf etish bo'yicha kompleks takliflar ishlab chiqilgan bo'lib, ular mamlakatning innovatsion rivojlanishi va investitsiyaviy jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kirish

Zamonaviy globalashgan iqtisodiyotda intellektual mulk (IM) huquqlari innovatsiyalar, iqtisodiy o'sish va madaniy rivojlanishning asosiy harakatlantiruvchi kuchiga aylangan. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 53-moddasida har kimga ilmiy, texnikaviy va badiiy ijod erkinligi kafolatlanib, intellektual mulk qonun bilan muhofaza qilinishi belgilangan.

So'nggi yillarda mamlakatda intellektual mulk sohasini rivojlantirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, 2022-yil 26-apreldagi PQ-221-son Prezident qarori bilan tasdiqlangan "2022–2026-yillarda O'zbekiston Respublikasida intellektual mulk sohasini rivojlantirish strategiyasi" bu yo'nalishdagi muhim hujjat hisoblanadi. 2025-yil 8-avgustdagi O'RQ-1080-sonli Qonun esa intellektual mulk obyektlarini ro'yxatdan o'tkazish tartiblarini soddalashtirish va huquqbuzarliklar uchun javobgarlikni kuchaytirishga qaratilgan muhim qadam bo'ldi. Ushbu Qonun bilan Jinoyat kodeksining 149-moddasi yangi tahrirda bayon etilib, 149¹, 149² va 149³-moddalar qo'shildi.

Biroq, qonunchilikdagi yangilanishlarga qaramay, jinoyat-huquqiy tartibga solish amaliyotida bir qator muammolar saqlanib qolmoqda. Mazkur maqola ushbu muammolarni

tizimli tahlil qilish, ularning sabablarini ochib berish va bartaraf etish yo'llari bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar berishga bag'ishlangan.

1. Intellektual mulk huquqini jinoyat-huquqiy himoya qilishning huquqiy asoslari

O'zbekiston qonunchiligida intellektual mulk huquqlari Fuqarolik kodeksining IV bo'limi, "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi, "Ixtirolar, foydali modellar va sanoat namunalari to'g'risida"gi, "Tovar belgilari va xizmat ko'rsatish belgilari to'g'risida"gi qonunlar bilan tartibga solinadi. Jinoyat-huquqiy himoya Jinoyat kodeksi (JK) normalari asosida amalga oshiriladi.

2025-yilgi asosiy o'zgartirishlar (O'RQ-1080-son):

149-modda ("Muallifning shaxsiy nomulkiy huquqlarini buzish"): mualliflikni o'zlashtirib olish, hammualliflikka majburlash yoki ma'lumotlarni rozilgisiz oshkor etish BHMning 25–75 baravarigacha jarima (taxminan 10–30 mln so'm), 5 yilgacha muayyan huquqdan mahrum qilish, 360 soatgacha majburiy jamoat ishlari yoki 2 yilgacha ozodlikni cheklash bilan jazolanadi. Birinchi marta sodir etgan shaxs 30 kun ichida zararini qoplab, oqibatlarini bartaraf etsa, javobgarlikdan ozod qilinadi.

149¹-modda: mualliflik va turdosh huquqlar buzilishi (katta zarar

yetkazilganda) – jarima, tuzatuv ishlari yoki 2 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish.

149²-modda: tovar belgilari, geografik ko'rsatkichlar, firma nomlaridan noqonuniy foydalanish.

149³-modda: ixtiro, foydali model, sanoat namunasi, integral mikrosxema topologiyasi va seleksiya yutuqlariga bo'lgan huquqlarni buzish.

Ushbu o'zgartirishlar 2025-yil 10-noyabrdan kuchga kirgan bo'lib, kontrafakt mahsulotlar va raqamli huquqbuzarliklarga qarshi kurashni kuchaytirishga qaratilgan. Adliya vazirligi huzuridagi Intellektual mulk markazi faoliyati kengaytirilgan, monitoring va markirovkalash tizimlari joriy etilgan. O'zbekiston TRIPS bitimi, BIMT konventsiyalari (WPPT va boshqalar)ga qo'shilgani natijasida mamlakat AQShning 301-hisobotidagi kuzatuv ro'yxatidan chiqarilgan.

2. Jinoyat-huquqiy tartibga solishdagi dolzarb muammolar

2.1. Qonunchilikdagi bo'shliqlar va normativlarning yetarli emasligi

Raqamli muhitdagi huquqbuzarliklar (internet platformalarida pirat kontent tarqatish, dasturiy ta'minot nusxalash, SI tomonidan yaratilgan asarlar va biotexnologik ixtirolar) uchun maxsus normalar yetarli emas. Nou-xau (ishlab chiqarish sirlari) va seleksiya yutuqlarini to'liq jinoyat-huquqiy himoya qilish mexanizmlari ishlab chiqilmagan. Sun'iy intellekt davrida mualliflik huquqini aniqlash va javobgarlikni belgilash masalasi ham dolzarb bo'lib qolmoqda.

2.2. Javobgarlik choralarning amaliy samarasizligi

Jarimalar kuchaytirilgan bo'lsa-da, zarar miqdorini (yirik yoki katta) isbotlash qiyin. Ko'p holatlarda ishlar ma'muriy javobgarlik (Ma'muriy javobgarlik kodeksi 177-modda) bilan cheklanmoqda. Kontrafakt tovarlar ishlab chiqarish va sotish holatlari ko'p uchraydi, ammo jinoyat ishlarining ulushi past. 2019–2022-yillarda sudlarda ko'rilgan intellektual mulk ishlarining atigi 2 tasi jinoyat ishlari bo'lgan.

2.3. Huquqni muhofaza qilish organlarining institutsional va kadr tayyorgarligi yetishmasligi

Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti, bojxona va ichki ishlar organlarida intellektual mulk bo'yicha maxsus bo'linmalar yetarli emas. Tergovchilar va sudyalor orasida mutaxassislar kam, ekspertiza o'tkazish muddatlari uzoq, raqamli dalillar yig'ish texnik jihatdan murakkab.

2.4. Raqamli va xalqaro muammolar

Internet orqali sodir etiladigan jinoyatlar uchun yurisdiksiya, dalillar yig'ish va xalqaro hamkorlik mexanizmlari zaif. Chet el platformalarida (YouTube, Instagram, boshqa global tarmoqlar) buzilishlar sodir bo'lganda samarali choralar ko'rish qiyin. Transchegaraviy kontrafakt mahsulotlar harakati ham jiddiy muammo.

2.5. Zarar qoplash va oldini olish mexanizmlarining sustligi

Haqiqiy zarar va boy berilgan foydani hisoblash tartibi murakkab. Kontrafakt mahsulotlarni olib qo'yish, yo'q qilish va huquq egasiga tovon to'lash jarayoni uzoq davom etadi. Bu esa

huquqbuzarlarni javobgarlikdan qochish imkonini beradi.

2.6. Sun'iy intellekt davridagi yangi tahdidlar

SI tomonidan yaratilgan asarlarning muallifligi, biotexnologik ixtirolarning patentlanishi va algoritmik qarorlar uchun javobgarlik masalalari hali to'liq tartibga solinmagan. Bu yo'nalishda xalqaro tajriba (Yevropa Ittifoqi, AQSh) va milliy qonunchilik o'rtasidagi farqlar muammolarni yanada chuqurlashtirmoqda.

3. Muammolarni hal etish yo'llari va takliflar

Qonunchilikni takomillashtirish: Intellektual mulk kodeksini ishlab chiqish, JKga raqamli muhit va SI bilan bog'liq jinoyatlar uchun alohida bob qo'shish, zarar hisoblashning yagona metodikasini tasdiqlash.

Institutsional kuchaytirish: Adliya vazirligi huzurida Intellektual mulk bo'yicha maxsus tergov bo'linmasini tashkil etish, sudlarda ixtisoslashgan sudyalarni institutini joriy qilish, huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarini doimiy o'qitish.

Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish: BIMT va TRIPS doirasida axborot almashinuvi, transchegaraviy kontrafaktlarni bloklash mexanizmlarini faollashtirish, ikki tomonlama shartnomalar imzolash.

Raqamli vositalarni joriy etish: Sun'iy intellekt asosidagi monitoring tizimlarini yaratish, "Intellektual mulk muhofazasi" yagona portalini

rivojlantirish, kontrafakt mahsulotlar katalogini muntazam yangilab borish.

Tarbiya, targ'ibot va monitoring: Aholini va tadbirkorlarni intellektual mulk huquqlariga hurmat ruhida tarbiyalash, har yili ochiq statistik hisobotlarni e'lon qilish, oliy ta'lim muassasalarida maxsus kurslarni joriy etish.

Sun'iy intellekt masalalarini tartibga solish: SI tomonidan yaratilgan obyektlarning huquqiy statusini belgilash bo'yicha alohida qonun loyihasini ishlab chiqish va xalqaro tajribani o'rganish.

Xulosa

Intellektual mulkni muhofaza qilish sohasidagi jinoyatlarning jinoyat-huquqiy tartibga solinishi O'zbekiston iqtisodiyotining innovatsion rivojlanishi, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va ijodkorlar huquqlarini ishonchli himoya qilishda muhim ahamiyatga ega. 2025-yilgi islohotlar (O'RQ-1080-son) ijobiy qadam bo'lsa-da, qonunchilikdagi bo'shliqlar, amaliyotdagi sustlik, raqamli va sun'iy intellekt tahdidlariga moslashmaslik hali ham dolzarb muammolardir.

Taklif etilgan kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilsa, intellektual mulk huquqlarining samarali jinoyat-huquqiy himoyasi ta'minlanadi, bu esa mamlakatning xalqaro reytinglarini yaxshilaydi va "Yangi O'zbekiston" taraqqiyot strategiyasining muvaffaqiyatini ta'minlaydi..

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi (2025-yilgi tahrir, O'RQ-1080-son).
2. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi.

3. O'zbekiston Respublikasining 2025-yil 8-avgustdagi O'RQ-1080-sonli Qonuni.
4. Prezidentning 2022-yil 26-apreldagi PQ-221-son qarori.
5. Adliya vazirligi Intellektual mulk markazi materiallari.
6. TRIPS bitimi va BIMT xalqaro hujjatlari.
7. Ilmiy manbalar: "Intellektual mulk huquqini jinoiy-huquqiy himoya qilish masalalari" (ResearchGate, 2025–2026); "Sun'iy intellekt davrida huquq: imkoniyatlar va muammolar" konferensiya materiallari (2025).
8. Boshqa: lex.uz, inscience.uz va xalqaro nashrlardagi tahlillar.